

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

5. Раціональність – що це таке, теорії, види і типи раціональності. *Termin.in.ua*. URL : <https://termin.in.ua/ratsionalnist/>

5. Сердюк І. А. Методи дослідження правових актів. *Соціологія права*. 2023. № 1–2. С. 130–136.

УДК 34.037

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/165-166

Наталія ФЕДІНА

доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права,
факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент

Богдана ДЕНИСЮК

курсант факультету № 1
Інституту підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету
внутрішніх справ

**СУДОВА ПРАКТИКА ЯК ЗАСІБ ПРАВОВОГО СПРЯМУВАННЯ
ДЛЯ ПРАВозАСТОСОВНИХ ОРГАНІВ**

Під судовою практикою науковці-теоретики розуміють об'єктивований досвід індивідуально-правової діяльності судових органів, який формується в результаті застосування права при вирішенні юридичних справ. В даному визначенні розкривається широке розуміння поняття сутності і змісту судової практики [1, с. 28].

Нормативний вплив актів судової влади помітний упродовж всієї історії людства. Серед історичних причин визнання нормативності актів судової влади виокремлюються: необхідність дотримання звичаїв, що визнавались у судових рішеннях; централізація державної влади, ієрархічність судової системи та відкритість судочинства. Крім того, дотримання судами принципу «аналогічні справи вирішуються аналогічно» сприяє підвищенню суспільної довіри до суддів та зміцненню поваги до їхніх рішень. Суд бере участь у процесі формування права у разі, якщо правова позиція, викладена в акті судової влади, має обов'язкове значення не лише для сторін у справі, а й для суддів при вирішенні наступних справ аналогічного характеру. Всебічне визнання нормативності актів судової влади у різних країнах призвело до вживання у науковому обігу терміна «судова правотворчість», що відображає явище нормативності актів судової влади у тих випадках, коли судді у процесі застосування, тлумачення норм права, заповнення прогалін, вирішення колізій формують нові правоположення (правові позиції) як частину мотивації акта судової влади [2, с. 320]

Рішення і висновки Конституційного Суду України (далі – КСУ) є обов'язковими до виконання. КСУ може визначити у своєму рішенні, висновку порядок і строки їх виконання, а також покласти на відповідні органи обов'язки щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку; КСУ має право зажадати від державних органів письмового підтвердження виконання рішення, додержання висновку КСУ; невиконання рішень та недодержання висновків КСУ спричиняє юридичну відповідальність [3, с. 330].

Дуже актуальною є судова практика міжнародних судів, прецедентне право яких є частиною системи права України. На сьогодні Європейський суд з прав людини є найвищим судовим органом, незалежним від правових систем тих країн, які підписали Європейську конвенцію з прав людини. Як вищий незалежний судовий орган, що володіє великим авторитетом, він функціонує на принципах прецедентного права. До того ж, кожне його рішення у конкретній справі містить нові правоположення, що визнаються країнами-учасниками як судовий прецедент, який є обов'язковим для кожної з них. Оскільки Європейська конвенція з прав людини є джерелом права в Україні, остільки й її офіційне тлумачення, сформульоване Європейським судом з прав людини, обов'язкове для

вітчизняного правозастосовувача.

Отже, визнавши Європейську конвенцію, в українській правовій системі почало діяти прецедентне право. Рішення Європейського суду з прав людини є прецедентами, вони мають обов'язкову силу і для українських судів. Прецеденти міжнародних судів не тільки є джерелами права з питань тлумачення норм міжнародних договорів, але як такі можуть у деяких випадках стати у пригоді при тлумаченні норм і внутрішнього права. Все це дає нам право розглядати їх як джерела українського права [4, с. 432].

В Україні судова практика довгий час офіційно не визнавалася джерелом права, проте нижчі судові інстанції завжди намагалися слідувати практиці вищих судів при вирішенні аналогічних справ, оскільки в іншому разі їх рішення могли бути скасовані в апеляційному чи касаційному порядку.

Ще в радянські часи видавалися постанови пленумів верховних судів СРСР та союзних республік як певні орієнтири для судового правозастосування. Відповідно, на рівні доктрини визнавався прецедент тлумачення та була розроблена теорія правоположень.

Як правило, судова практика є формально необов'язковим, вторинним джерелом права. Вона може надати переконливе обґрунтування для судового рішення, однак посилення лише на неї недостатньо. Воно має бути поєднане з посиланням на відповідний нормативно-правовий акт, нормативно-правовий договір чи інше формально обов'язкове джерело права. Ситуація може бути іншою, якщо держава прямо вказує на обов'язковість висновків, викладених у відповідних судових актах [5, с. 211].

Із загальнофілософської точки зору суспільна «практика» (в тому числі й судова) визначається через взаємне відношення між суб'єктом і об'єктом практичної діяльності. Зокрема, Гегель під практикою розумів «...певне відношення суб'єкта – об'єкта, що полягає у перетворенні об'єкта суб'єктом». Це відношення виражається в прямій дії суб'єкта на об'єкт, в результаті якої змінюється об'єкт, та в можливій зворотній дії об'єкта на суб'єкт, у результаті чого змінюється суб'єкт. Пряма дія є цілеспрямованою діяльністю суб'єкта з очікуваної зміни об'єкта, яка здійснюється відповідно до модельних уявлень суб'єкта про об'єкт. Результатом цієї дії є фактична зміна стану об'єкта. Зворотна дія виражається через сприйняття і аналіз суб'єктом тих фактичних змін, які сталися в об'єкті відповідно до його сутності. Результатом такої діяльності є зміна модельних уявлень суб'єкта. Таким чином, практика, в тому числі й судова, виражається і як діяльність зі зміни об'єкта, а можливо, й зі зміни суб'єкта, і як різні результати такої практичної діяльності [6, с. 284].

Стосовно судової практики як суб'єкт судової діяльності виступає суд, елементарним об'єктом судової практики, – наприклад, та чи інша справа, що перебуває в судовому провадженні. Модельні уявлення суду визначаються чинним законодавством. Суд приймає те чи інше рішення на основі чинного законодавства щодо справи, тобто змінює її стан як об'єкта. Таким чином, ця зміна є найпершим результатом діяльності, що знаходить своє втілення в тому чи іншому акті суду (ухвала, рішення, постанова) [6, с. 292].

Отже, судова практика вищих судових інстанцій завжди виступала орієнтиром як для нижчих судів, так і для інших правозастосовних органів.

1. Біленчук П. Д., Сливка С. С. *Правова деонтологія* / за ред. П. Д. Біленчука. Київ : АТІКА, 2018. 320 с.

2. Кельман М. С. *Теорія держави* : навч. посібник. Тернопіль, 1997. 330 с.

3. Цвік М. В., Ткаченко В. Д., Богачов Л. Л. *Загальна теорія держави і права* : підруч. для студ. юрид. спеціальностей вищ. навч. закл. Харків : Право, 2016. 432 с.

4. Кельман М. С., Мурашин О. Г. *Загальна теорія права* : підруч. Київ : Кондор, 2006. 477 с.

5. Скакун О. Ф. *Юридична деонтологія* : підруч. Харків : Еспада, 2008. 400 с.

6. Гусарєв С. Д., Олійник А. Ю., Слюсаренко О. Л. *Теорія права і держави*. Харків, 2019. 320 с.